

การพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาชีวะสาธารณสุข

The Development of A Self-directed Learning System for Public Health Students

วิภาดา วัฒนนามกุล (Wiphada Wattananamkul)* ดร. สุลัดดา ลอยฟ้า (Dr. Suladda Loipha)**

ดร. สุภาสินี สุภธีระ (Dr. Suphasinee Subhadhira)***

ดร. ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (Dr. Chaiyong Brahmawong)****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาชีวะสาธารณสุข และศึกษาผลของการใช้ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง วิจัยดำเนินการวิจัยใช้การศึกษาริบท ศึกษากรอบแนวคิด สังเคราะห์ระบบ ตรวจสอบระบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พัฒนาประสิทธิภาพของระบบโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ขยายผลระบบโดยนำไปใช้กับ 3 รายวิชา และประเมินระบบตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น ผลการวิจัยพบว่าระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ โดยส่งผลให้ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ และมีเจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ABSTRACT

The aims of this study are to develop a self-directed learning system for Public Health students and to examine the effects of the system on improvement of expected self-directed learning competence, learning achievement, and attitude towards self-directed learning. The researcher conducted systems analysis by studying the context and concept of the self-directed learning system, and proposed a new self-directed learning system through the process of systems synthesis, and systems appraisal. The proposed self-directed learning system was verified by seven experts and an action research before the replication in three selected courses in Public Health. An evaluation of the efficiency of the system is assessed in terms of an improvement of the mean score of three aspects. The overall assessment demonstrated the efficiency of the system in improving all aspects at the statistical significant level of 0.05.

คำสำคัญ: การเรียนรู้ด้วยตนเอง นักศึกษาวิชาชีวะสาธารณสุข

Keywords: Self-directed learning, Public health students

* ดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ ภาควิชาการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**** ศาสตราจารย์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทนำ

การจัดการศึกษาด้านสาธารณสุขเป็นการจัดการศึกษาเฉพาะทางที่จัดขึ้นตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานโดยเฉพาะตามมาตรา 21 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรทางด้านสาธารณสุขให้มีความรู้ความสามารถด้านวิชาชีพและมีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน สถาบันการศึกษาทางด้านสาธารณสุขจึงได้ ปรับปรุงแนวทางการจัดการเรียนการสอนจากเดิมที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง มาเป็นยึดผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจ ความถนัดและวัยของผู้เรียนที่อยู่วัย ผู้ใหญ่มีความเป็นตัวของตัวเองและสามารถชี้นำตนเองได้ เน้นให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วย ตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนเลือกเวลา และเลือกสถานที่เรียนได้ตามความต้องการ รวมทั้งจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้สามารถทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน เป็นผู้ใฝ่รู้และเรียนรู้ตลอดชีวิต (วิชัย, 2543; สมหวัง, 2543; ลิปนันท, 2543)

ทั้งนี้แนวทางการจัดการเรียนการสอน ดังกล่าว ข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่โดยทั่วไปมักเข้าใจกันว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการเรียนที่ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้สอน และห้องเรียน แต่แท้จริงการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็น กระบวนการที่ ผู้เรียนยังต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้เรียนจะวินิจฉัยความต้องการในการเรียนของตนเอง กำหนด จุดมุ่งหมายในการเรียน แสวงหาความรู้จากแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ และประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาจขอความช่วยเหลือจากผู้สอนหรือไม่ก็ได้ตามความต้องการของผู้เรียน ซึ่งการเรียนแบบนี้ผู้เรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบและ ควบคุมการเรียนของตนเองให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ (Hiemstra, 1994; Dixon, 1992) สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานทฤษฎีกลุ่ม มนุษยนิยมที่มีความเชื่อในเรื่องความเป็นอิสระและความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความดี มีความเป็นอิสระ

เป็นตัวของตัวเอง สามารถหาทางเลือกของตนเอง มีศักยภาพและสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างไม่มีขีดจำกัด มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น (Elias & Merriam, 1980 อ้างถึงใน Hiemstra & Brockett, 1994) นักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยมจึงให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล มีศักยภาพ และมีความโน้มเอียงที่จะใฝ่รู้ ใฝ่รู้ ขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถรับผิดชอบพฤติกรรมของตนเองและถือว่าตนเองเป็นคนที่มีความ (Roger, 1969, Comb, 1982, Maslow, 1987 อ้างถึงใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2541) รวมทั้งเป็น คนที่มีความอยากรู้อยากเห็น และมีแรงจูงใจภายในในการแสวงหาความรู้ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งการศึกษาในระบบและ ตามอัธยาศัย (Boud, 1982; Candy, 1991)

ผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการเรียนด้วยตนเอง ส่งผลให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน (Posner, 1989; Zimmerman, 1989) และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (Knowles, 1975; Knapper & Cropley, 1991; Baxter, 1993; Wood, 1994; Jones, 1994; Treffinger, 1995) การเรียนด้วยตนเองจึงเป็นมาตรฐานการศึกษา ที่สถาบันการศึกษาควรจัดให้กับผู้เรียนตลอด หลักสูตร เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจรักที่จะศึกษาค้นคว้าจากความต้องการของตนเอง ผู้เรียนก็จะมี การศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่องต่อไปโดยไม่ต้องมีใครบอก เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นไม่มีที่สิ้นสุด นำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตตามเป้าหมายของการศึกษา (เกษม, 2543; ลิปนันท, 2540)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับนักศึกษา สาขาวิชาชีพสาธารณสุข และศึกษาผลของการใช้ระบบ การเรียนรู้ด้วยตนเองต่อ คุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของนักศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษากับประชากรที่เป็น นักศึกษา และคณาจารย์หลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร กระทรวงสาธารณสุข มี
วิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะ (ภาพที่ 1)

การวิจัยระยะที่ 1 การพัฒนาระบบการเรียน
ด้วยตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาชีพสาธารณสุข
ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาบริบท (Con-
textual study) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน
และความต้องการการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้
ผู้เรียนมีการเรียนด้วยตนเองสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาชีพ
สาธารณสุข โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา (Descrip-
tive research) แบบการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey study)
กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาและคณาจารย์วิทยาลัยการ
สาธารณสุขสิรินธรที่ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่มจำนวน
12 คน และ 150 คน ตามลำดับ โดยมีเครื่องมือที่ใช้
ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยยึดกรอบ
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน
มีการเรียนด้วยตนเองของ Hiemstra (1997) เป็นแบบ
ตรวจรายการและแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบ 5 ระดับ
ที่มีความเชื่อมั่นของแบบสำรวจสภาพปัจจุบันของคณาจารย์
และนักศึกษา แบบสำรวจความต้องการของคณาจารย์
และนักศึกษาเท่ากับ 0.98, 0.87, 0.97 และ 0.95 ตาม
ลำดับ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยหาค่าร้อยละ
ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์
จำแนกประเภท (Typology analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษากรอบแนวคิด
(Conceptual study) เกี่ยวกับการเรียนด้วยตนเอง
โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis)

ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์ระบบการ
เรียนด้วยตนเอง (Systems synthesis) โดยนำ ข้อมูลที่
ได้จากการศึกษาบริบทและกรอบแนวคิดมาสังเคราะห์
เป็นต้นแบบระบบการเรียนด้วย ตนเองตามแนวคิดการ
ออกแบบและพัฒนาระบบการเรียนการสอน (Instructional
system design and development)

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบระบบการ
เรียนด้วยตนเอง (Systems appraisal) โดย ผู้ทรงคุณ
วุฒิจำนวน 7 ท่านต้ององค์ประกอบและขั้นตอนของระบบ
การเรียนด้วยตนเองที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น

การวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนา ประสิทธิภาพ
ของระบบการเรียนด้วยตนเอง

การวิจัยในระยะนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ
(Action research) ตามวงจรการวิจัยของ Kemmis &
McTaggart (1992) 4 ขั้นตอนคือ ขั้นวางแผน ขั้น
ปฏิบัติการ ขั้นสังเกตการณ์ และขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ
การ รวมทั้งการ ปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียน
การสอนในวงจรต่อไป ทั้งนี้ระบบการเรียนด้วยตนเองที่มี
ประสิทธิภาพต้องสามารถส่งผลให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะ
ในการเรียนด้วยตนเองสูงขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ตามเกณฑ์มาตรฐาน วิชาชีพ และมีเจตคติที่ดีต่อการ
เรียนด้วยตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิทยาลัยการ
สาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น จำนวน 61 คน
ที่เรียนรายวิชาการดูแลสุขภาพครอบครัวแบบองค์รวม
ในภาคปลาย ปีการศึกษา 2543

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย (1) เครื่อง
มือที่ใช้ในการปฏิบัติการ ได้แก่ โครงการเรียนการสอน
แบบสอบถามปัญหาในการเรียนการสอน แบบวัดความ
เข้าใจเกี่ยวกับการเรียนด้วยตนเอง คู่มือผู้สอน และคู่มือ
ผู้เรียน (2) เครื่องมือที่ใช้ในการสะท้อนผลการปฏิบัติ ได้แก่
แบบบันทึกการจัดการเรียนการสอน แบบบันทึกการ
สังเกตพฤติกรรมผู้เรียนและผู้สอน แบบสัมภาษณ์ผู้เรียน
ชนิดกึ่งโครงสร้าง แบบประเมินการจัดการเรียนการสอน
แบบสัญญาการเรียน แบบบันทึกการเรียน แบบประเมิน
ทักษะปฏิบัติ แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมกา
เรียนแบบร่วมมือ แบบสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมกา
เรียนแบบร่วมมือ แบบประเมินชิ้นงาน แบบฝึกหัดและ
แบบทดสอบย่อย และ (3) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
ประสิทธิภาพของระบบการเรียนด้วยตนเอง ได้แก่
แบบวัดคุณลักษณะในการเรียนด้วยตนเองของนักศึกษา
เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับตามวิธีของ
Likert ที่ผู้วิจัยพัฒนาจากแนวคิดของ Guglielmino
(1977) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.92 แบบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนรายวิชาเป็นแบบวัดผลสัมฤทธิ์แบบอิงเกณฑ์
ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และแบบวัดเจตคติต่อการเรียนด้วยตนเอง
เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับตามวิธีของ
Likert ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.88 สำหรับ

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ วิเคราะห์จำแนกประเภท และทดสอบ t

การวิจัยระยะที่ 3 การขยายผลและประเมินระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Systems replication and evaluation) โดยการอบรมอาจารย์ในสาขาวิชาชีพสาธารณสุขที่ยินดีเข้าร่วมในการวิจัยและนำระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองไปใช้ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ในภาคต้น ปีการศึกษา 2544 ที่ศึกษาในรายวิชาการดูแลสุขภาพครอบครัวแบบองค์รวม จำนวน 45 คน วิชาระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน จำนวน 16 คน และวิชาการบริการการแพทย์ฉุกเฉิน จำนวน 16 คน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบวัดคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา แบบวัดเจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยทดสอบ t และวิเคราะห์จำแนกประเภท

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

1. ผลการประเมินระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการนำระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปขยายผลพบว่าการเรียนรู้โดยใช้ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองส่งผลให้ผู้เรียนมี คุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงสามารถสรุปได้ว่าระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ รายละเอียดผลการวิจัยมีดังนี้

1.1 นักศึกษาที่เรียนโดยใช้ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในทุกรายวิชา มีคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเองหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้คุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเองของ ผู้เรียน ประกอบด้วย ความสามารถในการใช้ทักษะการเรียนรู้ การเปิดโอกาสต่อการเรียน การมี อัตมโนทัศน์ในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ การมีความริเริ่มและมีอิสระในการเรียน

การยอมรับความรับผิดชอบในการเรียนของตน ความรักการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และการมองอนาคตในแง่ดี

1.2 นักศึกษาที่เรียนโดยใช้ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในทุกรายวิชา มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพสาธารณสุข (ร้อยละ 60) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.3 นักศึกษาที่เรียนโดยใช้ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในทุกรายวิชา มีคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองไม่แตกต่างกับคะแนนเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น (ในระดับดี) อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.4 เมื่อวิเคราะห์ระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำ ต่ำ ปานกลาง และสูง พบว่าในภาพรวมนักศึกษา ที่เรียนโดยใช้ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองใน ทุกรายวิชา มีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับปานกลางคือเป็นผู้ที่มีทักษะและความรู้พื้นฐานในการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความพร้อมและความสามารถในการแสวงหาความรู้ โดยได้รับคำแนะนำจากผู้สอนตามความต้องการ

2. ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาชีพสาธารณสุขที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย องค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอน สภาพแวดล้อมในการเรียน การเตรียมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การดำเนินการเรียนการสอน และการประเมินการเรียนการสอน และมีขั้นตอนของระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ โดยผู้สอนวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาและจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วนำไปเขียนแผนหรือโครงการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 2 เตรียมผู้เรียนและผู้สอน โดย (1) เตรียมผู้เรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีทักษะในการเรียน ได้แก่ ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐาน ทักษะการสืบค้นจากห้องสมุดและ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการบันทึก ทักษะการรวบรวมข้อมูล ทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือ และทักษะการนำเสนอ และ (2) เตรียมผู้สอน

ให้มีความรู้เกี่ยวกับการเรียนด้วยตนเองและวิธีการสอน มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนด้วยตนเอง และสามารถใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ทั้งอินเทอร์เน็ตและอินทราเน็ต ในการสืบค้นข้อมูล รวมทั้งรับส่งไปรษณีย์ อิเล็กทรอนิกส์ ได้

ขั้นตอนที่ 3 เตรียมสภาพแวดล้อม โดย

(1) เตรียมแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ สื่อการเรียนการสอน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ มุมเรียนด้วยตนเอง แหล่งในการแสดงผลงานของผู้เรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และ (2) กำหนดบรรยากาศในการเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนด้วยตนเองโดยเป็นบรรยากาศที่อบอุ่นผ่อนคลาย เชื่อมมั่นในตัวผู้เรียน ให้อิสระในการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนควบคุมการเรียนของตนเอง ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและการเรียนแบบร่วมมือ

ขั้นตอนที่ 4 เตรียมการเรียนด้วยตนเอง

โดยผู้เรียนดำเนินการในด้าน (1) วินิจฉัยความต้องการในการเรียนของตนเอง โดย ผู้เรียนบอกความต้องการเกี่ยวกับระดับการมี ส่วนร่วมในการออกแบบการเรียน การสอนรายวิชา การเลือกเนื้อหาและวิธีการเรียน (2) กำหนด จุดมุ่งหมายในการเรียน ในแต่ละหัวข้อการเรียน ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และความต้องการของผู้เรียน (3) วางแผนการเรียน โดย ผู้เรียนเขียน สัญญาการเรียนของตนเอง ประกอบด้วย การเขียนความต้องการในการเรียน จุดมุ่งหมายในการเรียน กำหนดวิธีการเรียน เช่น โดยการฟังบรรยายจากผู้สอน การศึกษาด้วยตนเอง การศึกษาดูงาน การอภิปราย การสัมภาษณ์ผู้รู้ และมีประสบการณ์ การสังเกต การศึกษากรณีศึกษา เป็นต้น กำหนดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งกำหนดวิธีการประเมินการเรียน วันที่จะทำงานสำเร็จ และวันที่ต้องการปรึกษาผู้สอนโดยการพบโดยตรงหรือปรึกษาผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และมีการประเมินตนเอง ภายหลังการเรียนว่ามีเหตุผลที่ทำงานสำเร็จหรือไม่สำเร็จอย่างไร ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถปรับสัญญาการเรียนได้ตามความเหมาะสม (4) เขียนโครงการเรียนการสอนของทั้งชั้น โดยพิจารณาจากแผนการเรียนของผู้เรียนส่วนใหญ่และแผนการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียน

สามารถดำเนินการเรียนไปได้พร้อมๆ กันตามหลักสูตร และง่ายต่อการอำนวยความสะดวกในการเรียน

ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการเรียนการสอน

โดย (1) ดำเนินการเรียนด้วยตนเอง โดยผู้เรียนทบทวนความรู้เดิม สืบค้นและแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการและแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างกระตือรือร้น เรียนเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ พบผู้สอนเป็นระยะเพื่อขอคำปรึกษา ช่วยเหลือ เสนอความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน ร่วมกันสรุปประเด็นความรู้ที่ได้ในการเรียน เขียนรายงานผลการเรียนทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการเรียน รวมทั้งความรู้สึกเกี่ยวกับความสำเร็จและความไม่สำเร็จในการเรียนในสัญญาการเรียน และ (2) ดำเนินการสอน โดยผู้สอนดำเนินการสอน อำนวยความสะดวก และให้คำปรึกษาในการเรียนตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินการเรียนการสอน

โดย (1) ประเมินการเรียน โดย ผู้เรียนประเมินตนเอง ประเมินโดยเพื่อนและผู้สอน จากวิธีการประเมินที่หลากหลาย ได้แก่ การทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การถามตอบในชั้นเรียน การประเมินการนำเสนอหน้าชั้นเรียน การอภิปราย รวมทั้งประเมินจากชิ้นงานในแฟ้มสะสมงานของผู้เรียน เช่น รายงานรูปเล่ม รายงานทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ป้ายนิทรรศการ แผ่นพับ หรือเทปคลาสเซต เป็นต้น และ (2) ประเมินการสอน โดยผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและให้ ข้อเสนอแนะในการดำเนินการสอนของผู้สอน

3. ระบบการเรียนด้วยตนเองที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีจุดเด่นคือทำให้ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกเนื้อหาและวิธีการเรียน ความอิสระในที่นี้หมายถึงอิสระจากการกำหนดและการกำกับของผู้สอน แต่ยังคงอยู่ภายใต้ขอบเขตที่หลักสูตรกำหนดเนื่องจากการเป็นการศึกษาในระบบ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนของตนเองเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ได้บริหารตนเอง ควบคุมตนเอง ตลอดจนคิดเอง ทำเอง และแก้ปัญหาเอง เกิดความรู้จากการใช้ความคิดระดับสูง ได้แก่ การให้เหตุผล การคิดแก้ปัญหา และการคิดวิเคราะห์ จึงสามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายและมีความหมาย

นอกจากนี้ผู้ที่เรียนด้วยตนเองจะมีทักษะในการเรียนดีขึ้น มีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก มีความคิดริเริ่ม ตลอดจนสามารถหาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ในการแสวงหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและรวดเร็ว รวมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. คณาจารย์ที่นำระบบการเรียนด้วยตนเองไปใช้ ควรปรับตนเองให้มีความเชื่อตามหลักมนุษยนิยม มีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้และประสบการณ์ด้านวิธีการจัดการเรียนการสอนและเพิ่มทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา และควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนด้วยตนเองตามลำดับขั้นจากระดับต่ำไประดับสูง

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการเรียนด้วยตนเองในระดับอุดมศึกษาในสาขาวิชาอื่นๆ วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนด้วยตนเองของผู้เรียนในระดับต่างๆ และศึกษาปัจจัยด้านการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนด้วยตนเองได้ดี

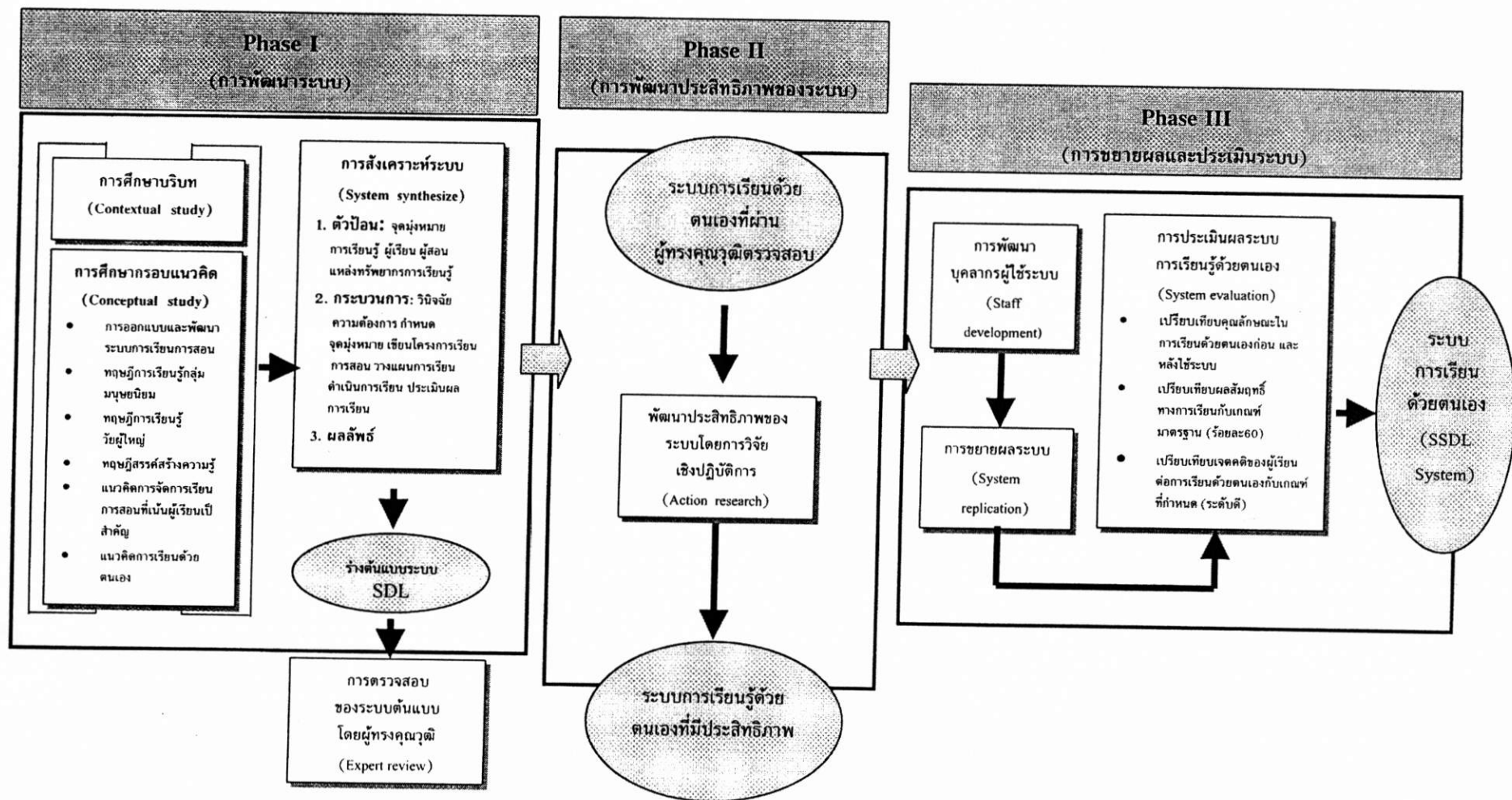
กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คณะกรรมการ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.สุลัดดา ลอยฟ้า ศ.ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และผศ.ดร.สุภาสินี สุภธีระ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น ที่ให้ทุนสนับสนุนในการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- เกษม วัฒนชัย. 2543. การปฏิรูปการศึกษา. เอกสารประกอบการประชุมผู้บริหารในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก ครั้งที่ 3/2543. (เอกสารอัดสำเนา).
- วิชัย วงษ์ใหญ่. 2543. กระบวนทัศน์ใหม่: การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล. วารสารศึกษาศาสตร์. 24 (1).
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2543. การปฏิรูปการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ใน เอกสารรายงานผลการดำเนินงานการปฏิรูปอุดมศึกษาทบวงมหาวิทยาลัย. สิงหาคม 2543.
- ลีปนันท เกตุทัศน์. 2540. การศึกษาไทยในสังคมไร้พรมแดน. เอกสารประกอบการสัมมนาสู่ทศวรรษใหม่แห่งสังคมสารสนเทศไอทีเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. 2543. ก้าวมัน ทันโลก: วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์แห่งชาติด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (เอกสารอัดสำเนา).
- สุรางค์ โค้วตระกูล. 2541. จิตวิทยาการศึกษา. ฉบับปรับปรุงแก้ไข. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Baxter, L.Z. 1993. The association of self-directed learning readiness, learning styles, self-paced instruction, and confidence to perform on. (Doctoral dissertation, University of North Texas). Dissertation Abstracts International, 54-08.
- Boud, D. 1982. Developing student autonomy in learning. New York: Nichols Publishing.
- Candy, P.C. 1991. Self-direction for lifelong Learning: a comprehensive guide to theory and practice. San Francisco: Jossey-Bass.
- Dixon, W.B. 1992. An exploration study of self-directed learning readiness and pedagogical expectations about learning among adult inmate learners in Michigan. (Doctoral dissertation, Michigan state University). Dissertation Abstracts International, 55-07.
- Grow, G.O. 1991. Teaching learners to be self-directed. Adult Education Quarterly, 41 (3), 125-149.

- Guglielmino, L.M. 1977. **Development of the Self-Directed Learning Readiness Scale.** (Doctoral dissertation, University of Georgia). Dissertation Abstracts International, 38.
- Hiemstra, R. 1994. Self-directed learning. In Husen, T., & Postlethwaite, T. N. **The International Encyclopedia of Education.** 2nd ed. Oxford: Pergamon Press.
- . 1997. **Working with the Self-directed learner.** A paper delivered at the First World Conference on Self-Directed Learning, 14-17 September.
- Hiemstra, R., & Brockett, R.G. 1994. From behaviorism to humanism: Incorporating self-direction in learning concepts into the instructional design process. In Long, H.B., et al. **New Idea about Self-directed Learning.** Oklahoma: Oklahoma Research Center for Continuing Professional and Higher Education of the University of Oklahoma.
- Jones, J.E. 1994. Self-confidence and self-direction learning: an overview from social-cognitive psychology. In Long, H.B., et al. **New Idea about Self-Directed Learning.** Oklahoma: Oklahoma Research Center for Continuing Professional and Higher education of the University of Oklahoma.
- Kemmis, S. & McTaggart, R. 1992. **The action research planner.** Victoria: Deakin University Press.
- Knapper, C.K., & Cropley, A.J. 1991. **Lifelong learning and higher education.** 2nd ed. London: Kogan Page.
- Knowles, M.S. 1975. **Self-directed learning: a guide for learners and teachers.** Chicago: Follett Publishing Company.
- Posner, F.G. 1989. A Study of self-directed learning, perceived competence and personal orientation among students in an open alternative high school. (Doctoral dissertation). University of Denver. **Dissertation Abstracts International**, 1-03.
- Treffinger, D.J. 1995. Self-directed learning. In Maker, C.J., Nielson, A.B. **Teaching models in education of the gifted.** 2nd ed. Texas: PRO-ED.
- Wood, J.M. 1994. An exploration of adult perception of deterrents to participation and self-directed learning readiness. (Doctoral dissertation, University of Tennessee). **Dissertation Abstracts International**, 55-07.
- Zias, R.S. 1976. **Curriculum: principles and foundations.** New York: Harper and Row.
- Zimmerman, B.J. 1989. A social cognitive view of self-regulated academic learning. **Journal of Educational Psychology**, 81 (3), 329-339.

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง

